

Aby odpady nekončily s nulovou hodnotou

Skládkování odpadu je v ČR pořád tím nejvýhodnějším způsobem, jak s ním naložit. Jsme v tomto směru nejlevnější zemí v Evropě, říká Miloš Kužvart, výkonný ředitel České asociace oběhového hospodářství.

Milena Geussová

ABSTRACT:

The principles of the circular economy enter into legislation, more and more companies and municipalities comply with them. It is necessary to devise a way to further use potential waste, says Miloš Kužvart, executive director of the Czech Association of Circular Economy.

Můžete vysvětlit pojem oběhového hospodářství, případně připomenout i jiné názvy, které se občas používají a znamenají v podstatě totéž? Je už u nás v této oblasti terminologicky jasno?

Úplně jasno v této terminologii zatím není. Například pojem cirkulární ekonomika vypadá učeněji, ale název oběhové hospodářství je česky, a proto je srozumitelnější. Má navíc v sobě obsaženo to nejdůležitější: Obíhání hmot, které se stávají odpady, ale díky principům oběhového hospodářství nekončí s nulovou hodnotou, místo toho zůstávají dále v oběhu s hodnotou svého dalšího materiálového či energetického využití.

Kde s budováním oběhového hospodářství začali? Od koho bychom se měli učit?

Po dlouhé řadě let, kdy se odpadovým hospodářstvím zabývám, mám nejen já za to, že oběhové hospodářství bylo a je vlastní pro zemědělskou produkci předminulých století, čili bez umělých hnojiv, bez použití síly parních či spalovacích strojů, které jsou poháněny např. ropnými produkty. Vtip je v tom, že sedlák byl k tomuto pojetí nucen podstatou své práce a způsobu života, nedosažitelností externích, neobnovitelných energetických vstupů odkudkoli. Např. tím, že chlévská mrva či kejda byly tehdy nikoli problémem, ale zdrojem živin pro půdu, která byla intenzivně využívána. Zacyklení prostě bylo „od přírody“, ale to, co bylo neudržitelné, byla obrovská potřeba lidské práce. S postupující industriální revolucí se lidé mohli zabývat jinými zdroji obživy, bez hrůzy, že jim krupobití zničí úrodu...

Jakým způsobem můžeme oběhové hospodářství uskutečňovat?

Přenesme se do dnešní doby. Dnes, kdy je nás mnohonásobně více než v 18. století, nabylo čerpání obnovitelných i neobnovitelných přírodních zdrojů takových rozměrů, že se to pro lidstvo stává limitujícím faktorem. A navíc se souběžně znečišťování složek životního prostředí stává limitujícím faktorem dalšího rozvoje. Odhlížím přitom od nezpochybnitelných jevů, provázejících např. změnu klimatu. Proto oproti dřívějším desetiletím se od slov přechází k činům i tam, kde zatím ještě nebyl společenský tlak tak obrovský (v minulých dekáдах např. kvůli znečištění ovzduší ve městech). Dnes se politická reprezentace začala na evropské úrovni zabývat klimatickým balíčkem, dále tu máme nové úkoly, které v době koronavirové pandemie vyvolávají celou řadu otázek. Například zda „na to“ budeme mít v situaci hluboké ekonomické krize. Nejde o zpochybnění problémů, ale legitimní stanovení priorit, určení časové návaznosti, co kdy dělat.

Co chybí v české legislativě pro větší podporu oběhové ekonomiky? Chystají se nějaké změny?

Komunikujeme spolu koncem srpna 2020, čili ještě před třetím čtením navrhovaných nových vládních předloh. To, co se díky pochopení zákonodárců objevilo ve formě sněmovních tisků, ať již z pléna či z jednotlivých výborů, znamená průlom do již zhruba 15 let trvajícího stavu, kdy se naše republika stala rájem skládkovací lobby. Musím říci, že nejen jako bývalý ministr životního prostředí, ale i jako bývalý poslanec mám radost z toho, jak především Hospodářský výbor Sněmovny projednal návrhy všech čtyř zákonů. Velmi stručně: Hospodářským výborem prošel návrh na zkrácení navrhovaných pokračujících „hodů“ skládkovací lobby z roku 2030 na rok 2028. Byl přijat i návrh u tzv. změnového zákona, aby došlo k začlenění ustanovení o tzv. zeleném zadávání veřejných zakázek – jde o první vlašťovku, kdy za peníze z veřejných zdrojů bude dáována přednost výrobkům z recyklovaných materiálů. Právě z nedostatku poptávky po recyklovaných výrobcích mám obavu.

Příprava nového zákona o odpadech probíhala dost kontroverzně. Jaký na to máte názor? Skládky přežijí?

Je škoda, že již vládní návrh nového zákona o odpadech byl poznamenán podivnými kompromisy, čert ví, kdo je inicioval.... Skládkářská lobby je metastázi nakládání s odpady, přítomná i v zákonodárném sboru, obrovsky ekonomicky silná (všichni víme o aférách s podvody v nakládání s odpady, generují se velké finanční zdroje). A tak řada rádobý zelených politických subjektů je prošpikována podnikateli, majiteli skládek, kteří se snaží tvářit „oběhově, recyklačně“, a přitom navrhnou ještě o dalších 5 let prodloužit ukládání využitelných složek odpadů na skládky. Jde skutečně o syndrom selhané imunity společnosti proti demagogii sociální – vždyť co jiného si myslet o vysokých manažerech skládkářských firem, kteří se přes noc stali „ochránci vdov a sirotků“ před zvyšováním skládkovacího poplatku. Mimochodem této ostudy jsme mohli být ušetřeni, i ve srovnání s balkánskými zeměmi jsme nejlevnější zemí pro skládkování odpadů v Evropské unii.

A co spalování odpadů, další kontroverze. Je ekonomicky únosné zpracovávat odpad na tuhé alternativní palivo (TAP)? Není lepší ho rovnou spálit?

Není, bylo by to nepochopení hierarchie nakládání s odpady, toho, co máme uzákoněno již desítky let, ale zatím jen na úrovni proklamací. Čili vytřídit složky vhodné k materiálové recyklaci – to vychází již ze současné legislativy a pro speciální účely – např. pro cementářství – vyrábět z toho, co zbyde, zmiňované TAP.

Jak se vyvíjejí vztahy průmyslových podniků k ekologii? Zlepšují se?

Velmi různorodě. Ale jako člověk, který již před čtvrt stoletím pomáhal zavádět v českých průmyslových podnicích environmentální systémy managementu, si pamatuji, jak jsme se tehdy dostali do pomyslného čela pelotonu východoevropských zemí při integraci pohledu ochrany životního prostředí do řízení podniků. Proto i dnes si uvědomuji, že snaha o aplikaci principů oběhového hospodářství není otázkou pouze zeleného

marketingu, ale konkrétních kroků, které – po prvotní často velké investici – v dlouhodobém výhledu přinášejí tzv. několikerou výhru – nejen pro podnik a nejen pro ochranu životního prostředí.

Co může podniky, ale i obce motivovat k ekologickému chování? Jsou to hlavně peníze?

Ano, co jiného v tržním hospodářství by to mohlo být. Ale nejsou to jen peníze. Pochopitelně jsou dnes již ve světě aplikované principy, jako je např. EPR (Extended Producer Responsibility), kdy na základě politického rozhodnutí se výrobce musí zabývat osudem svého výrobku po tom, co se stane odpadem. Obce může motivovat totéž, co podniky – totiž úspora vlastních nákladů, souvisejících s nakládáním s odpady a také to, že na prodeji vytríděných využitelných složek odpadů mohou vydělat.

Nejde ale jen o odpady...

Ano, máte pravdu, jde o předcházení vzniku odpadů. Jde o principy, jako re-use, jako je možnost opravy výrobků. V tomto směru se již první vlaštovky objevují.

Byl jste ministrem životního prostředí, jaký je váš osobní názor na to, co se od té

doby v oblasti životního prostředí nejvíc změnilo? A co naopak zůstalo nedořešené?

Určitě díky moderní legislativě po roce 1990 se všechny složky životního prostředí významným způsobem zlepšily. Ekologická infrastruktura, např. čistírny odpadních vod, zahrnuje díky státní podpoře významnou část našich obyvatel. To, co i nadále je špatné, jsou regionální problémy. Zmíním jeden: stav ovzduší na Ostravsku. A to, co je děsivým připomenutím toho, že vítězství ochranařiny z roku 1989 se musí opatrovat, je pomalá eroze vydobytých občanských práv, možnost mluvit do věcí veřejných. Je na pováženu, že označením ekoterorista kdeká lobby označuje kohokoli, kdo chrání zákony chráněná práva na čistý vzduch, čistou vodu atd.

RNDr. MILOŠ KUŽVART získal doktorát oboru ložisková geologie a geochemie na Přírodovědecké fakultě Univerzity Karlovy v roce 1987. V letech 1995–2010 byl členem Rady vlády pro surovinovou politiku, od roku 1998 do roku 2002 pak byl ministrem životního prostředí ČR. Funkci místopředsedy Výboru pro regionální rozvoj a životní prostředí

Sněmovny Parlamentu ČR zastával v letech 2002 – 2006. V letech 2017–2018 pracoval jako projektový manažer společnosti SGS Czech Republic pro druhotné energetické zdroje. Od července 2018 je výkonným ředitelem České asociace oběhového hospodářství.

Máme v ČR dvě asociace podobného jména, ČAObH (Česká asociace oběhového hospodářství) a ČAOH (Česká asociace odpadového hospodářství). Jaký je mezi nimi rozdíl?

Velmi zjednodušeně řečeno Česká asociace odpadového hospodářství má mnohem delší historii, a tím je asi dáno vše. Její nejvýznamnější zástupci, často zahraniční korporace, využívaly „stabilního“ prostředí, kdy se skládkování nejvíce vyplácelo a zajišťovalo jim krásné, stálé zisky (cca 3 000 000 000, - Kč byly ve formě dividend každoročně odváděny do zahraničí)...

Naopak až v roce 2016 dvě velké korporace – české pobočky společností SUEZ a VEOLIA – spolu s Centrem environmentálních prohlášení založily Českou asociaci oběhového hospodářství, a do vínku si daly pravý opak. V té době nastupoval jiný pohled na odpady, nastupoval koncept oběhového hospodářství, udržovat materiály, kterým se říká dosti nepřesně odpady, dále v oběhu, díky tomu jim udržet „nenulovou“ hodnotu. Čili problém není v tom, odkud je majitel často velké nadnárodní korporace, ale jak vnímá moderní vývoj oboru nakládání s odpady.

Jak si čeští občané stojí ve vztahu k ekologii ve srovnání s jinými evropskými státy? Pokud jde o třídění, tak jsme premianty?

Jsme na tom dobře, pokud sledujete sociologické průzkumy, většinou se ale sebedhodnotíme ještě o něco lépe, nežli jsme ochotni se v realu chovat. Ano, v oblasti separovaného sběru řady druhů odpadů jsme jednoznačně premianty Evropy, ale dalo to fušku. Je třeba připomenout, že jsme na tom dobře díky miliardám, které soukromý sektor investoval v posledních dvaceti letech do cca půl milionu kontejnerů na tříděný odpad. Ale to nejdůležitější není to, že tyto kontejnery stojí dnes na návisi i sebemenší obce. Je tím fakt, že ke změně došlo v našem chápání souvislosti, že třídění odpad se stalo kulturním požadavkem našich občanů.

Spolupracujete s vodárenskými firmami: jak se rozvíjejí snahy o recyklaci odpadní vody a využití vody dešťové. Je cestou výroba šedé vody? Nebo je to lépe využitelné spíše v průmyslu než v domácnostech?

I zde se jedná o investičně náročný úkol, proto je třeba delší doba na zavedení příslušných opatření – např. program Dešťovka. Ale řadu let za sebou evidentní srážkové deficity pomohou k akceleraci i v této oblasti.

